

23. Шеремет А.П. Криміналістика: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / А.П. Шеремет. - [2-ге вид.]. - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 472 с. - С. 342. (37)
24. Сергеев Л.А. Сущности и значение криминалистической характеристики преступлений / Л.А. Сергеев // Руководство для следователей / Отв. ред.: Н.В. Жогин. - М.: Юрид. лит., 1971. - 752 с. -

С. 437-443. (38)

Риков Є.Г.

Начальник відділу виявлення та попередження злочинів у кредитно-банківській сфері УДСБЕЗ ГУМВС України в АР Крим
Надійшла до редакції: 12. 12. 2012

УДК 364. 04: 343. 914

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ЖІНОК

Резніченко Г. С.

Жінки, які навіть нетривалий час перебувають в умовах ізоляції під час відбування покарання у виді позбавлення волі, втрачають навички спілкування в звичайному суспільстві, налагодження спілкування з родиною, дітьми, оточуючими, трудовим колективом. Це пов'язано з тим, що спілкування у виправних установах є специфічним і характеризується специфічним середовищем засуджених жінок з певними криміногенними настановами, наявністю режиму, якого всі засуджені повинні чітко дотримуватися, необхідністю виконувати види праці відповідно до виробничих потужностей, що існують у виправній установі, обмеженістю кола спілкування, психологічним впливом сірих похмурих будівель і наявністю колючого дроту. Всі ці та інші специфічні особливості накладають відбиток на засуджену жінку й у подальшому впливають на процес її ресоціалізації.

Проблемам ресоціалізації засуджених жінок присвячена значна кількість досліджень таких вчених, як В.О. Меркулова, В.А. Бадира, Т.А. Денисова, В.І. Рудник, С.К. Гречанюк, О. Беца, А.А. Музика, В.М. Трубіников, О.А. Гритенко та інших. Вчені всебічно вивчають цю проблему, проте питання відношення суспільства та його вплив на процес ресоціалізації засуджених жінок потребують свого додаткового вивчення, що й стало метою цієї статті.

Жінка, яка звільнилась з місць позбавлення волі, уявляється суспільству як така, що втратила загальновідомі моральні цінності. Не можемо не погодитися з тим, що її світогляд суттєво змінюється, нерідко це погіршується невірним відношенням суспільства до жінок, які звільнилися з місць позбавлення волі, тягне за собою або прискорення, або гальмування нервових процесів жінок, що не може не позначитися на побудові відносин із суспільством, оточуючими, дітьми й може тягти за собою або нервові зриви, або апатію, пригніченість, депресивні стани, пов'язані зі зневірою в тому, що вона зможе знайти своє місце в суспільстві, знову стати повноправним членом суспільства. Погоджуємося з думкою В.І. Рудника, який зазначає, що й зараз домінує суспільна пасивність і, навіть, агресивність до засуджених злочинців, адже вони грабують, гвалтують, вбивають; їх місце у в'язниці. З першого погляду це справедливо, адже злочинці повинні мати те, що заслуговують. Але, як свідчать негативні наслідки позбавлення волі, за кожним засудженим стоять соціальні відносини, яким наноситься шкода. Адміністрація підприємства відмовляється в прийнятті на роботу раніше засудженого, вважаючи його неповноцінним працівником. Отже, відмова в прийнятті на роботу - достатньо поширена практика в діяльності підприємств, а головною причиною такої поведінки керівників підприємств є стереотипність мислення й суспільна думка стосовно колишніх засуджених. Такий

стан потребує додаткової уваги з боку держави [1, 252].

О. Беца зазначав, що держава, засудивши деяких своїх громадян за вчинені злочини, позбавляє колишніх засуджених після відбуття ними покарання будь-якого захисту. Суспільство здебільшого відвертається від них, підштовхуючи тим самим до протиправних вчинків [2, 232].

Світогляд жінок, які потрапляють у місця позбавлення волі, звичайно змінюється, проте невірною є думка стосовно того, що він стає зовсім іншим. Наведемо відомості вчених, що підтверджують цю тезу. Щодо характеристики загальнозначущих позитивних людських якостей засуджених жінок наприкінці 90-х рр. ХХ ст. Л.О. Шевченко здійснила дослідження особистісних особливостей засуджених жінок, які перебували у виправних установах України. Автор стверджує, що, крім цінності свого "Я", залишається найбільш вагомим цінність "вони", тобто ті, хто залишився на волі - сім'я, діти, близькі, друзі. Такі цінності, як "щасливе сімейне життя", "кохання" притаманні жінкам лише з часом, проведенням у колонії. На тлі значного розпаду сімей засуджених жінок ставлення їх до свого сімейного життя змінюється, минуле ідеалізується [3, 18-19].

Аналогічних висновків дійшов колектив науковців, які дослідили проблему ставлення засуджених жінок, які вперше реально позбавлені волі, до найбільш загальних норм і цінностей. За їхніми даними, найбільш значущими для засуджених жінок є свобода (84%), сім'я та сімейні відносини (83%), продовження роду через дітей і онуків (75%), доброта (75%) тощо. На підставі цього були зроблені висновки, що, незважаючи на те, що ці цінності забарвлені жіночою специфікою й особливостями ситуації ув'язнення, система цінностей цих засуджених досить схожа із системою цінностей жінок, які перебувають на волі [4, 21].

Дослідження вчених підтверджують тезу, що жінки, які звільнилися з місць позбавлення волі, після звільнення насамперед розраховують на своїх рідних і близьких, які нададуть їм допомогу в адаптації до умов життя на волі. Проте найбільший розпад сімей виявляється саме в середовищі засуджених жінок. Наведемо відомості, які підтверджують цю тезу. Практично в усіх наукових матеріалах, що ґрунтуються на даних спеціального перепису, доводиться той факт, що питома вага засуджених, які мають сім'ю, порівняно з населенням є набагато нижчою. Зокрема, щодо жінок за спеціальним переписом 1989 р. зазначалося, що серед засуджених жінок у 1,5 рази більше осіб, які не перебували в шлюбі, та більше ніж у 2 рази тих, хто втратив сім'ю, порівняно з жіночою частиною населення [5, 8].

Від одного спеціального перепису до другого дедалі більше скорочувалася питома вага засуджених, які на час

© Г.С. Резніченко, 2013

учинення злочину мали сім'ю. Дедалі більше виправні установи заповнювалися особами молодого віку, значна частина яких не тільки не могла утворити своєї сім'ї, а й втрачала всі корисні соціальні зв'язки з оточуючим світом. Так у 1970 р. ця категорія осіб становила 37,2 %, у 1979 р. - 53,7 %, у 1989 р. - 53,9 %

За даними дослідження, проведеного автором статті у 2005 році, у виправній установі, призначеній для утримання засуджених жінок, під час анкетування 40,9 % вказали безпосередньо, що не були одружені до ув'язнення, проте майже 1,7 % не змогли визначитися зі своїм сімейним станом, оскільки це скоріше особи, які перебували у фактичному шлюбі, або ж ті засуджені жінки, які все ще сподіваються на збереження тих відносин, яких уже немає. Той факт, що ці жінки не вказали себе в переліку осіб, які зберегли сім'ю, надає підстави визначити належність їх до категорії тих, які на час засудження сім'ї не мали або ж втратили її під час відбування покарання.

Невпорядкованість особистого життя в жінок, відсутність сім'ї здебільшого зумовлювалися їхньою антисуспільною поведінкою, зловживанням алкоголем, наркотиками, відсутністю певних занять. Злочинна поведінка перешкоджає не тільки утворенню сім'ї, дуже часто спричиняє розпад уже створеної сім'ї. Закономірності в суттєвих змінах сімейного стану засуджених до позбавлення волі жінок відзначаються понад декілька десятиріч: у жінок розпадається за час відбування покарання у вигляді позбавлення волі кожна друга сім'я (у чоловіків - кожна третя). Цей факт доводиться в практично всіх спеціальних дослідженнях з проблем відбування жінками покарання у виді позбавлення волі. Підтверджується він і даними, отриманими автором статті у 2005 році. Якщо на початок виконання покарання в 1970 р. 68,2 % жінок, засуджених до реального відбування покарання у вигляді позбавлення волі, мали сім'ю, у 1979 р. - відповідно 46,3 %, у 1989 р. - 46,1 %, а за даними анкетування, у 2005 р. - відповідно 57,9 %, то за час відбування цього покарання сім'я не збереглася в 40,6 % засуджених у 1970 р., у 1979 р. - у 53,7 %, у 1989 р. - у 50 %. За даними дослідження, у 2005 р. цей показник становить уже 53 %.

Перспективи утворити нову сім'ю під час відбування покарання дуже мізерні, ураховуючи особливості життєдіяльності засудженої жінки, яка перебуває в місцях позбавлення волі. Практично таких жінок не більше 1 %. До того ж, за даними останніх досліджень, дедалі більше скорочується питома вага засуджених, які мали на час учинення злочину сім'ю. Дедалі більше виправні установи заповнюються особами молодого віку, значна частина яких не тільки не могла утворити своєї сім'ї, а й втратила будь-які зв'язки з оточуючим світом [6, 48-49].

Аналіз спеціальної літератури, присвяченої проблемам реабілітації звільнених із місць позбавлення волі, надає підстави стверджувати: єдине, що дійсно має першочергове значення для успішного початку чесного життя на волі, - це оточення, в яке особа повертається; підтримка родини, друзів; сприятлива соціально-економічна ситуація, а отже, можливість працевлаштування й забезпечення житлом. Ця позиція доводить, що за сучасних соціально-економічних умов перехідного періоду в Україні мають лише дбати про соціальне збереження особистості в умовах позбавлення волі, про що навіть і не згадується в законодавстві під час визначення цілей виконання покарання у виді позбавлення волі [7, 8; 9].

Останнім часом належну увагу науковці приділяють

дослідженню проблем забезпечення соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених із місць позбавлення волі. За результатами спеціального дослідження, що було проведене в Україні у 2003 р., головними проблемами, що постали перед звільненими з місць позбавлення волі, є: проблема працевлаштування, житлова проблема, проблема зі здоров'ям, сімейні стосунки й взаємини з близькими та родичами, проблеми соціальної адаптації в сучасних умовах життя, взаємини в колективі й у суспільстві [10, 12].

Цю ж тенденцію підтверджують і відповіді жінок під час анкетування, проведеного у 2005 році. На запитання: "З якими труднощами Ви маєте побоювання зіткнутися після звільнення?" - 51 % засуджених визначили як першочергову проблему отримання роботи з достатнім рівнем заробітної плати; 38 % - установлення нормальних родинних і сімейних взаємин; 32 % - забезпечення житлом; така ж кількість жінок (32 %) вважає необхідним підкреслити проблеми поганого стану здоров'я та подолання упередженого ставлення до жінки з боку оточуючих у зв'язку з тим, що вона перебувала в місцях позбавлення волі. Практично кожна третя жінка звільняється, маючи незадовільний стан здоров'я, втративши надію на підтримку рідних і близьких, чекаючи відторгнення з боку суспільства. Усе це заздалегідь створює в неї стан незахищеності, а отже, значного психологічного напруження, що не може не позначитися на результатах виправного впливу під час відбування покарання.

Проте, незважаючи на такі перспективи, 74 % жінок має намір повернутися після звільнення туди, де проживали до засудження, розраховуючи на те, що у вирішенні їхніх проблем допоможуть саме близькі й рідні люди. Цей факт ще раз підкреслює, наскільки важливими для соціальної адаптації засудженої після звільнення є зв'язок із сім'єю, рідними. Що стосується стану порушення соціально корисних зв'язків з колишніми співпрацівниками (трудоим колективом), друзями: лише 8 % жінок висловили своє сподівання на їхню підтримку після звільнення. Решта зазначила, що у вирішенні особистісних проблем має сподіватися лише на себе.

Не можемо не погодитися з тезою, що була висловлена на міжнародному симпозиумі з питань пошуку альтернатив тюремному ув'язненню. Центри соціальної адаптації повинні бути корінним чином перероблені, що потребує значних, але таких, що згодом повернуться в моральному та матеріальному плані, витрат. Переробка повинна здійснюватися, приймаючи до уваги службу патронату. Необхідно збільшити (з професійними змінами) склад центрів, створити власне виробництво, змінити житлові умови, створити психологічну службу. Головним завданням центру повинно бути зменшення ймовірності повернення засудженого до кримінального осередку. Щоб вказане почало працювати, потрібно створити нову службу, що візьме на себе здійснення постпенітенціарної опіки. Зі створенням такої служби правозахисні організації зможуть більш активно й корисніше займатися засудженими [11, 52].

Окрім цього, суспільство повинно змінювати відношення до жінок, які звільнилися з місць позбавлення волі, і не останню роль у цьому повинна відігравати держава. На рівні засобів масової інформації на державне замовлення повинні транслюватися телепрограми, які висвітлювали б життя засуджених жінок у місцях позбавлення волі, розмови з засудженими жінками, для того щоб доводити, що ці жінки не є небезпечними,

вони є звичайними членами суспільства, які допустили порушення закону й понесли за це покарання, і суспільство не повинне вдруге карати таких жінок неповагою й недовірою до них. Отже, ми можемо говорити, що на державному рівні закріплені основи успішної ресоціалізації засуджених жінок, проте за сучасних умов функціонування нашої держави засуджені жінки потребують подальшої допомоги та удосконалення засобів допомоги жінці в складному процесі поновлення її як повноправного члена суспільства.

Література

1. Гречанюк С.К. Взаємодія установ виконання покарань зі спеціальними державними інституціями по влаштуванню звільнених осіб (організаційно-правові аспекти) / С.К. Гречанюк // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 48. - К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2012. - 728 с. - С. 248-253.

2. Палійчук О.В. Механізми соціальної адаптації осіб, звільнених від покарання на підставі акта про амністію та помилування / О.В. Палійчук // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : Збірник наукових праць. - 2007. - № 1 (37). - 380 с. - С. 232-239.

3. Шулежко Т.А. Особливості карально-виховного впливу на неодноразово судимих до позбавлення волі жінок, які відбувають покарання у виправно-трудових установах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 "Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право" / Т.А. Шулежко. - К. 1996. - 24 с.

4. Жіноча молодіжна злочинність: соціальні проблеми / Н.О. Победа, В.І. Подшивалкіна, А.М. Яценко [та ін.] // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. - 1998. - № 2. - С. 19-29.

5. Потемкина А.Т. Характеристика осужденных женщин, отбывающих наказание в ИТК. Специальная

перепись 1989 г. / А.Т.Потемкина. - М.: НИИ МВД РФ, 1993. - 80 с.

6. Резніченко Г.С. Окремі аспекти соціально-демографічної характеристики жінок, засуджених до позбавлення волі / Г.С. Резніченко // Вісник національного університету внутрішніх справ. - 2006. - № 32. - С. 48-55.

7. Панасюк М.Б. Проблеми реабілітації ув'язнених: західний досвід / М.Б. Панасюк. // Проблеми пенітенціарної теорії і практики: Щорічний бюлетень Київського інституту внутрішніх справ. - 2001. - № 6. - С. 144-157.

8. Рудник В.И. Отрицательные последствия применения уголовного наказания в виде лишения свободы и основные меры их нейтрализации: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Рудник Виктор Иванович. - К., 1990. - 241 с.

9. Савченко А.В. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального кримінального законодавства Сполучених Штатів Америки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 "Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право" / А.В. Савченко. - К., 2006. - 36 с.

10. Неживець О.М. Забезпечення соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 "Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право" / О.М. Неживець. - К.: НАВСУ, 2005. - 20 с.

11. Марьяновский Г. Несостоявшиеся шаги судебной реформы / Г. Марьяновский // В поисках альтернатив тюремному наказанию: межд. симпозиум, 15-16 января 1997 г. - С. 49-53.

Резніченко Г.С.

кандидат юридичних наук

Доцент кафедри кримінального права та

кримінології ОДУВС

Надійшла до редакції: 28. 12. 2012

УДК 343.9:343.53

СУТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Рогозін С. М.

Виникнення й розвиток інформаційних технологій привели до появи докорінно нових видів суспільно-небезпечних діянь - економічної злочинності з використанням інформаційних технологій. Злочини у сфері економіки з використанням інформаційних технологій становлять небезпеку для будь-якої організації, яка використовує у своїй діяльності інформаційні засоби й відповідне програмне забезпечення.

Складність протидії економічній злочинності полягає в тому, що механізм учинення злочинів, пов'язаних з інформаційними технологіями, нерідко прихований від потерпілих, якими є законні користувачі комп'ютерних систем і власники комп'ютерної інформації. Крім того, і факти витоку інформації можуть бути приховані за допомогою тих самих електронних засобів ще до того, як факт незаконного втручання в роботу системи буде встановлено. У розкритті факту вчинення злочину часто бувають незацікавленими посадові особи, до обов'язків яких входить забезпечення комп'ютерної безпеки. Визнання факту несанкціонованого доступу до підвідомчої

їм системи ставить під сумнів їх професійну здатність, належну кваліфікацію, а неспроможність задіяних заходів комп'ютерної безпеки може викликати серйозні внутрішні ускладнення, наприклад, представники банківської системи, як правило, ретельно приховують виявлені ними злочини, що вчинені з неправомірним втручанням у банківську комп'ютерну мережу, тому що це може згубно вплинути на престиж конкретного банку й призвести до втрати клієнтів. Також не повідомляють про злочини з остраху на те, що страхові компанії, які покривають збитки в разі настання страхових випадків, можуть збільшити розміри внесків або навіть відмовитися від надання страхового полісу, якщо злочини для певної організації є регулярними явищами [1, 130].

Тому одним з пріоритетних напрямів діяльності держави є інформаційне забезпечення правоохоронних органів у сфері протидії економічній злочинності. При цьому в науковому дослідженні важливим є з'ясування сутності інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів у сфері протидії економічній злочинності для

© С.М. Рогозін, 2013